

Nevena S. Tomić-Brkuljan^{1*}
Univerzitet Crne Gore
Filološki fakultet u Nikšiću
Saradnik u nastavi, doktorand
<https://orcid.org/0000-0003-0552-8165>

SINTAKSIČKO-SEMANTIČKE ODLIKE POPREDLOŽENIH PREDLOŠKO-PADEŽNIH KONSTRUKCIJA SA SPACIJALNIM ZNAČENJEM U JEZIKU CRNOGORSKE DNEVNE ŠTAMPE I MEDIJSKIH PORTALA²

Broj popredloženih predložko-padežnih konstrukcija (za koje se koristi još i termin predložki izrazi) neprestalno se povećava u savremenom crnogorskom jeziku, a posebno u njegovom publicističkom stilu. Konverzija ove vrste tumači se kao rezultat uticaja stranih jezika i potrebe za preciziranjem misli. U radu smo izdvojili i opisali imeničke predložke izraze *u oblasti, u osnovi, u domenu, na polju, u okviru, u sklopu* i *na nivou*, koji u konstrukciji sa imenicom u genitivu u medijskim tekstovima referišu kategoriju specijalnosti na apstraktnom planu, te i one koje, takođe u spoju sa genitivnim oblikom, služe za određenje konkretnih prostornih odnosa: *na području, na prostoru, na teritoriji, u blizini, u sredini, u centru*. Cilj je bio da se pomoću metoda analize i sinteze opiše sintaksa i semantika ovakvih konstrukcija, te da se kroz komparativni pristup prouči priroda njihovog odnosa sa drugim konkurentnim predložkim sredstvima. Zaključeno je da analizirane jedinice posjeduju široke i relativno ujednačene mogućnosti na planu značenja i funkcija, te da su u istraživačkoj građi češće one forme koje vrše pozicioniranje u okviru apstraktno shvaćenog prostora zbog čega nije očekivana njihova isključivo specijalizovana priroda. Bez obzira na adverbijalnu ili adnominalnu funkciju, zajednička karakteristika ovih popredloženih konstrukcija je obilježje neposrednog prostornog statuiranja i neograničavanja lokalizatora, te mogućnost semantičke transpozicije tek na unutarkategorijalnom nivou. Dvije specijalne potkategorije (apstraktno i konkretno shvaćeni prostor) često mijenjaju semantičke uloge, pa se predložkim izrazom sa osnovnim značenjem konkretnog prostora konstituiše apstraktni specijalni plan i obrnuto. Popredložene predložko-padežne konstrukcije sa mjesnim značenjem sinonimične su samo u pojedinim slučajevima sa primarnim predlozima i rjeđe sa drugim složenim predlozima, dok se češće bilježi njihova međusobna korelacija (npr. *na teritoriji / na prostoru / na području*) uslovljena pretežno identičnom semantikom imenice u osnovi izvedenog predloga.

Ključne riječi: predložki izrazi, specijalnost, sintaksa, semantika, jezik dnevne štampe i medijskih portala

¹nevenab@ucg.ac.me

² Rad je predstavljen na konferenciji *Jezik, književnost, proces 2023*, održanoj 21. i 22. aprila 2023. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu i predstavlja dio istraživanja koje je autorka sprovela u svom magistarskom radu (*Sintaksa i semantika imeničkih predložkih izraza u jeziku crnogorske dnevne štampe*) odbranjenom 2020. godine na Filološkom fakultetu u Nikšiću.

Uvod

Predložko-padežne konstrukcije predstavljaju najrazvijeniji podsistem jezičkih sredstava kojima se izražavaju prostorna značenja (PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: 723), a posebno su takve kategorije raznovrsne kada je riječ o genitivnim oblicima, što je opravdano jer je u pitanju „najširi i najopštiji padež” (IVIĆ 1957: 145–157). Pored tradicionalnog fonda predloga iz savremenog jezika, a zbog potrebe da se značenje prostora predikacije u većoj mjeri precizira i konkretizuje, u predložkoj službi sve su češći *predložki izrazi*³, odnosno popredloženi predložko-padežni spojevi sa imenicom (npr. *na teritoriji našeg grada*). Ako se ima u vidu njihov značajan broj i činjenica da je spacijalnost kao kategorija semantičke sintakse dosta ispitana, može se konstatovati da im je neopravdano posvećeno malo pažnje. Takvo stanje posljedica je nejasnog statusa pomenutih predložkih spojeva u nauci i realnog lingvističkog ograničenja da se precizno i jasno podvuku granice „između pravih predložkih izraza i njima sličnih imeničkih sintagmi, jer se stepen desemantizacije leksema koje se upotrebljavaju u funkciji predložkih izraza razlikuje od slučaja do slučaja” (PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: 723)⁴. Značenjska nepolicentričnost višečlanih predloga i, u skladu sa tim, težnja ka konkretizaciji izraza, odgovara zapravo osnovnim tendencijama publicističkog jezika i stila da se u različitim vidovima obezbijedi preciznost i jasnost u iskazivanju pojmova i odnosa na sintagmatskom planu rečenice. To su ujedno i razlozi koji pogoduju njihovom sve većem broju konkretno u medijskom diskursu.

U ovome radu provjeravamo spacijalne sintaksičko-semantičke mogućnosti pomenutih konstrukcija na primjerima ekscerpiranim upravo iz jezika medija u Crnoj Gori – dnevne štampe i portala⁵. Cilj je da im se pomoću metoda analize i sinteze opiše sintaksa i semantika, te da se kroz komparativni pristup prouči i priroda njihovog odnosa sa drugim konkurentnim predložkim sredstvima. Struktura rada podijeljena je, u skladu sa postavljenim ciljevima, na teorijski i istraživački dio, koji dalje sadrži dva veća segmenta: poglavlje u kom se tumači sintaksa i semantika analiziranih jedinica sa konkretnim prostornim značenjem i poglavlje u kom su tretirani izrazi koji referišu apstraktnu spacijalnost. Svako poglavlje iz glavnog dijela podijeljeno je na manje tematske cjeline koje se izvode na temelju podznačenja analizirane grupe predloga.

Teorijska razmatranja

Prepozicije ili predlozi su posebna kategorija nepromjenjivih riječi sa funkcijom da uspostave i bliže odrede odnose na nivou rečenice (STANOJČIĆ, POPOVIĆ, 1989: 119; KLAJN, 2005: 159; PIPER, KLAJN, 2013: 205). Najčešća podjela predloga jeste na prave i neprave, odnosno primarne i sekundarne (STANOJČIĆ, POPOVIĆ, 1989: 119). Naime, prvu grupu čine predlozi koji su u strukturnom pogledu foneme ili skupovi fonema sa isključivo predložkom funkcijom, dok u drugu spadaju jezičke jedinice koje

3 Termin prvi upotrijebljava Ljubomir Popović (1966). U ovome radu, pored termina *predložki izraz*, u istom značenju koristiće se i *popredloženi predložko-padežni spojevi* i *višečlani predlozi*.

4 Darko Matovac (2012: 34) o tome kaže: „Ti prijedlozi nastaju spajanjem jednostavnog prijedloga i imenice u nekom padežu (najčešće lokativu), no njihov proces gramatikalizacije tek je započeo te se često još uvijek ne razlikuju od slobodnih konstrukcija.”

5 Korpus istraživanja čine primjeri ekscerpirani iz štampanih izdanja dnevnih novina *Vijesti*, *Dnevnih novina*, *Dana* i *Pobjede*, te i tekstova crnogorskih portala (*Analitika*, *CDM*, *Vijesti*, *RTCG*, *Dan* i *Pobjeda*).

su predložku funkciju stekle popredloživanjem drugih vrsta riječi, najčešće imenica. U ovome radu istražićemo posebno brojnu grupaciju nepravih predloga – predložke izraze, odnosno predložko-padežne konstrukcije koje su prošle proces konverzije u predloge. U *Normativnoj gramatici srpskog jezika* Predraga Pipera i Ivana Klajna objašnjava se da „predložki izrazi predstavljaju prelaznu klasu reči od konstrukcija sa predlozima i apstraktnije upotrebljenim imenicama do izraza sa primarno predložkom funkcijom“ (npr. Oni stanuju nedaleko od željezničke stanice) (PIPER, KLAJN, 2013: 206, 207). Važno je istaći i da sami termin *predložki izraz* (koji je upotrijebio Ljubomir Popović u radu iz 1966. godine) nije opšteprihvaćen, pa se za označavanje ove grupe nepravih predloga koriste i nazivi: *frazeologizirani predložko-padežni izrazi* (ČIRGIĆ, SILIĆ, PRANJKOVIĆ, 2010: 221), *idiom* (KLIKOVAC, 2006: 243), *predložka fraza* (MRAZOVIĆ, VUKADINOVIĆ, 2005: 339), dok u *Sintaksi srpskog jezika* nailazimo i na termin *idiomatizovani izrazi* (ANTONIĆ, 2005: 175), a u *Srpskom jezičkom priručniku* (2007) *predložka sintagma*.

Pažnju ćemo usmjeriti na predložke izraze sa specijalnim značenjem. Prostorni predlozi (i ostale prostorne riječi), po lokalističkoj hipotezi, gramatički i semantički su fundamentalni u jeziku (AŠIĆ, 2005: 168), a poznato je i da se koriste „različiti predlozi za izražavanje razlika između prostorno statičnih i prostorno dinamičkih entiteta“ (AŠIĆ, STANOJEVIĆ 2008: 26). Ljubomir Popović (1966) sačinjava popis popredloženih predložko-padežnih oblika u mjesnom značenju, s tim što predložki status priznaje samo spojevima u apstraktno shvaćenoj specijalnoj funkciji, kakvi su: *u oblasti* + G, *u osnovi* + G, *u domenu* + G, *na polju* + G, *u okviru* + G, *u sklopu* + G, *na nivou* + G, *u zoni* + G, *na području* + G, *na terenu* + G, *u sferi* + G, *na planu* + G, *u granicama* + G, *u sastavu* + G. S druge strane, prateći kretanja u savremenom jeziku, ali i korelaciju sa navedenim izrazima, primjećeno je da identičan status kao i navedeni imaju i konstrukcije *na prostoru* + G, *na teritoriji* + G, *u blizini* + G, *u sredini* + G, *u centru* + G. Za spojeve *u sredini* i *u centru* Predrag Piper (2005: 738) kaže da su slični predlozima, ali da se od njih u jednom smislu razlikuju i morfološki. Naime, nemaju svi ovi izrazi pravog korelata u nekom prostom predlogu, budući da iskazuju odnose u jeziku koji su slabije ili nikako gramatikalizovani. Time ujedno zadržavaju čvrstu vezu sa leksičkim značenjem imenice koja im je u osnovi, pa Mirjana Bučar (2009: 206) u tome vidi indikator manje popredloženosti. Josip Silić i Ivo Pranjkić (2005) priznaju predložki status i formi *u blizini*, za razliku od Ivane Antonić (2005) koja ga tretira tek kao lokativnu konstrukciju blisku određenim predlozima (kakav je predlog *blizu* i sl.). Ista autorka u *Sintaksi savremenog srpskog jezika* (PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: 152) konstatuje prisustvo imenica u funkciji konkretizatora tipa prostorne relacije, koja se uspostavlja između objekta lokalizacije i lokalizatora iskazanog imenicom u genitivu, te iako ih ne definiše kao predložka sredstva, govori o njima u kontekstu takve funkcije. Bez obzira na različito opsežne i utemeljene stavove, smatramo da je zasigurno indikativna predložka funkcija određenog broja lokativnih predložko-padežnih konstrukcija u pozicijama ispred imenske riječi, a potom i činjenica da se kao višečlani predlozi u istom obliku upotrebljavaju i kao leksičke i kao gramatičke jedinice (npr. *u oblasti*). Dragičević (2012: 103), s pravom, smatra da gramatičnost predloga imeničkog porijekla počiva u činjenici da dobijaju predložko značenje orijentira između lokalizatora i objekta lokalizacije, a da je leksička vrijednost, koja je predlozima kao kategoriji dugo poricana, uočljiva u zadržavanju imeničkog značenja. Jelinek (1997: 184) dokazuje kako

se pretvaranje riječi s leksičkim značenjem u predloge, odnosno u sintaksička sredstva, zapaža još u latinskom i svim evropskim jezicima, pa se ta pojava može tretirati kao dokaz egzistencije evropske kulturne zajednice. Isti autor, kao i Popović (1966), potvrđuje njihovu važnu ulogu u „povećavanju komunikativnih potencijala i intelektualizovanoj komunikaciji“, odnosno u preciziranju i „eksplicitnijem izražavanju raznih relacija između pojmova u rečenici“, među kojima i prostornih. Osim toga, treba naglasiti da su predložki izrazi važan dio savremenog jezika u cjelini, pa se često može naići na mišljenje da su se mnogi takvi izrazi „odomaćili i u svakodnevnoj komunikaciji i drugim društvenim oblastima“ (NENEZIĆ 2014: 133).

Sintaksa i semantika spacijalnih popredloženih predložko-padežnih spojeva

Specifični i katkad neizrecivi pojmovi i apstraktni odnosi koje uslovljava tematska širina publicističkih tekstova i značajniji stepen popredloženosti apstraktnih spacijalnih konstrukcija (*u oblasti + G, u osnovi + G, u domenu + G, na polju + G, u okviru + G, u sklopu + G, na nivou + G, u zoni + G*) pretpostavili su i njihovu očekivano veću zastupljenost u odnosu na popredložene spojeve koji sa genitivnom imenicom označavaju konkretne geografske prostore (*na području + G, na prostoru + G, na teritoriji + G, u blizini + G, u sredini + G, u centru + G*). Osnovni indikator konkretno, odnosno apstraktno markiranih prostornih odnosa, nije samo popredloženi oblik u osnovi višičlanog predloga već i genitivna imenica uz takvu konstrukciju, koja u prvom slučaju imenuje određena geografska područja ili lekseme sa takvim značenjem, a u drugom apstraktne pojmove. Vršeci funkciju orijentira unutar spacijalnog okvira, popredloženi lokativni spojevi sa predložima *u* ili *na* određuju „odnos između lokalizatora i objekta lokalizacije“ (PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: 719) po lokacionoj komponenti, sa podatkom o neodređenom prostiranju po površini lokalizatora i mjestu toka radnje u cjelini. Ograničene su njihove mogućnosti pri kvantifikaciji spacijalnih odnosa i ograničavanja mjesta vršenja radnje na tek jedan dio lokalizatora. To znači da ne koriste sva moguća semantička odmjeranja u prostoru svojstvena spacijalnom genitivu kao „padežu izrazito neutralnog i neobilježenog oblika u okviru padežnog mjesnog sistema“ (IVIĆ 1957: 155) već su po funkcionalnim karakteristikama bliža spacijalnom lokativu, čiji im je oblik u osnovi.

Popredloženi predložko-padežnih spojevi sa konkretnim prostornim značenjem

Lokativnost u prostoru

Izrazi *na području + G, na teritoriji + G* i *na prostoru + G* označavaju da se radnja predikata vrši u granicama lokalizatora, uz neodređeno prostiranje po njegovoj površini i sa podatkom o neusmjerenosti (lokativnosti) u prostoru⁶. Da bi konstituisali spacijalne odnose primjeri iz publicističkih tekstova pokazuju da je relevantna obilježenost glagolskog oblika komponentom statičnosti (*nalaziti se, registrovati, ostati* i dr.), dok genitivna riječ uz višičlani predlog znači konkretna geografska područja (*Bijeljine, Jugoistočne Evrope, Crne Gore, Pljevalja i Žabljaka*) ili je u pitanju formulacija kojom se uz određeno

⁶ Terminologija spacijalnosti u ovome radu formulisana je prema: PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005.

područje imenuje i zajednička imenica *opština* (*opština Plav i Gusinje, opštine Petnjica, mojkovačke opštine*):

Na području opština Plav i Gusinje nalazi se preko deset objekata (...) (DAN, 28. 2. 2023); Pravo na sufinansiranje mogu ostvariti klubovi koji su registrovani na teritoriji opštine Petnjica (...) (DAN 7192, 2019: 19); (...) lica koja su dobila zaštitu i ostala na teritoriji Crne Gore dolaze iz Irana, Gane, Sirije (...). (DAN 7188, 2019: 8); (...) na području Pljevalja i Žabljaka registrovano je 2.131 zaraženih novim koronavirusom (...) (VIJESTI, 18. 10. 2021); Na području Bijeljine u više odvojenih grupa juče su otkrivena 33 ilegalna migranta (...) (VIJESTI, 15. 8. 2018); Na području mojkovačke opštine juče su bila aktivna četiri velika požara (...) (VIJESTI, 3. 8. 2021); autora najznačajnijeg trotomnog djela iz istorije matematike na području Jugoistočne Evrope (...). (DNEVNE NOVINE 2287, 2019: 2)

Semantička srodnost popredloženih imenica u osnovi višečlanih predloga uslovljava ne samo identične tipove prostornih relacija nego i sintaksičku funkciju priloke odredbe za mjesto. Imenovanje mjesne odredbe u navedenim primjerima jeste fakultativno, te je istaknut adverbijalni karakter, jer se pozicioniranje „pripisuje onim elementima (...) koji se odnose na iskaz u cjelini a ne na neki njegov segment” (BATISTIĆ 1972: 25). Za izražavanje statičnih prostornih relacija, u ovakvim pozicijama, u savremenom jeziku običnija je upotreba nedirektivnih oblika lokativa sa predlogom *u*, uz glagole, takođe, lokativne semantike (*biti, nalaziti se* i sl.): *lica koja su dobila zaštitu i ostala u Crnoj Gori; u Pljevljima i Žabljaku registrovano je 2.131 zaraženih; U Bijeljini u više odvojenih grupa juče su otkrivena 33 ilegalna migranta; U mojkovačkoj opštini juče su bila aktivna četiri velika požara; autor najznačajnijeg trotomnog djela iz istorije matematike u Jugoistočnoj Evropi.* Ako uvažimo princip ekonomije u jeziku, možemo dovesti u pitanje distribuciju višečlanog oblika predloškog sredstva bez posebnog sintaksičko-semantičkog opravdanja. Za ove predloge možemo konstatovati da je ipak očita vezanost za osnovno značenje lekseme koja im je u osnovi, pa je samim tim i proces konverzije još otvoren.

Česta sintaksička pozicija ove grupe predloških izraza ostvaruje se u jeziku dnevne štampe i medijskih portala uz tzv. *kreativne* glagole ili glagolske imenice tipa *izgraditi, rekonstruisati, investirati*, koji, budući da „više insistiraju na glagolskoj radnji nego na osobini objekta“ (TEPAVČEVIĆ 2018: 52), pogoduju (mada ne obavezno) distribuciji spacijalnog obilježja predikacije. U poređenju sa prethodnim primjerima, i u ovom slučaju mjesni genitiv ostaje neutralan u pogledu kriterijuma spoljašnjosti ili unutrašnjosti lokalizatora. Izdvojeni primjeri ukazuju da objekat lokalizacije u sintaksičkom pogledu dolazi kao rekcijska dopuna prelaznom glagolu ili glagolskoj imenici nastaloj od takvog glagola, i to u bespredloškom (*hotel visoke kategorije, devet trafostanica*) ili predloškom akuzativnom liku (*u sekundarnu mrežu*), ili rjeđe u obliku genitiva (*kosmodroma*):

Češki konzorcijum Philibert (...) *planira da gradi* hotel visoke kategorije na Bjelasici, na području bazne stanice. (POBJEDA 19064, 2019: 10); (...) podrazumijeva *rekonstrukciju* devet trafostanica 10//0,4kB na području Ulcinja, Bara i Budve. (DAN 7188, 2019: 5); Razmatramo mogućnost *izgradnje* kosmodroma na teritoriji središnjeg dijela Rusije. (DNEVNE NOVINE 2287, 2019: 48); (...) od kojih je najviše sredstava izdvojena za *investicije* u sekundarnu mrežu na području ulcinjske opštine (...). (DAN 7188, 2019: 5);

Srodne pozicije bilježe se i u pasivnim rečenicama kod kojih je, kako zapažamo, objekat lokalizacije više sama radnja (*uhapšeno, uloženo, zaprimljeno, postavljeno*) negoli pacijensni pojam (460.000 eura, 11 osoba, 320 prijava, 22-godišnjakinja), pa su u pogledu funkcije priloške odredbe:

Na području Lijeve Rijeke, Opasnice, Veruše i Mokre *uloženo* preko 460.000 eura (VIJESTI, 12. 9. 2022); Na području Podgorice i Cetinja *uhapšeno* 11 osoba zbog ulične prodaje narkotika (VIJESTI, 4. 3. 2023); Na području Stoca do sada je *zaprimljeno* 320 prijava oštećenja na stambenim objektima (...) (GRADSKI, 30. 4. 2022); Na prostoru atrijuma ljetnjikovca Buća biće *postavljena* mobilna scena sezonskog karaktera (GRADSKI, 19. 1. 2023); Kako je rečeno, 22-godišnjakinja je *uhapšena na području* opštine Centar (...) (GRADSKI, 14. 3. 2023)

Predlozi *na području* i *na prostoru*, osim priloške, znaju i za atributsku funkciju u slučajevima kada upravna riječ znači lice, odnosno kada je nosilac obilježja živo (+). Izdvojeni primjeri nameću stav da semantička strana takvih izraza prevashodno ukazuje na poticanje ili pripadnost objekta lokalizacije određenom području, pa su predložki izrazi zapravo spacijalni determinatori ablativnog tipa:

(...) položili su juče cvijeće na spomen-obilježje *civilnim žrtvama ratova na prostoru* bivše Jugoslavije (...). (DAN 7188, 2019: 8); (...) da je najviše električne energije, ili gotovo 42 odsto, distribuirano *korisnicima na području* Podgorice. (DAN 7188, 2019: 5); Jedan od uhapšenih važi za *jednog od top pet krijumčara kokaina na području* Evrope (VIJESTI, 17. 3. 2023); Ko su *najdugovječniji šefovi stranaka na prostoru* bivše Jugoslavije. (VIJESTI, 15. 3. 2023)

Navedeni oblici djelimično su konkurentni sa prostim spacijalno-ablativnim predlozima *iz* i *sa*. Od njih se višočlani izraz razlikuje prevashodno po tome što iskazuje pripadnost i zahvaćenost prostora u cjelini, a ne „udaljavanje od njegove unutrašnjosti ili površine lokalizatora koji posjeduje visinu” (ANTONIĆ 2005: 153). S druge strane, u navedenim primjerima moguća je zamjena imeničkim pojmom koji znači stanovnika kakvog geografskog prostora i to u dva lika: 1) u obliku bespredložkog dativa (*distribuirano Podgoričanima*) ili 2) u formi posesivnog pridjeva (položili su juče cvijeće *jugoslovenskim civilnim žrtvama, jedan od top pet evropskih krijumčara kokaina*), s napomenom da konstrukcija sa predložkim izrazom posjeduje veću semantičku preciznost, kojom ujedno i opravdava upotrebu u ovim pozicijama. Pomenutu supstituciju može pak blokirati distribucija pridjevskog determinatora uz imensku riječ u genitivu, kao u primjeru: *šefovi stranaka na prostoru bivše Jugoslavije*. Atributsku funkcija, ali i istaknutiju prisvojnu komponentu, bilježimo u primjerima gdje je predložki izraz u odnosu potpune korelacije sa posesivnim genitivom. Medijski jezik pokazuje da tada objekat lokalizacije znači neživi pojam:

Granice na području zapadnog Balkana ne mogu se mijenjati. (VIJESTI, 29. 4. 2019)

Konstrukcije prostorne kvantifikacije

Lokalizovanost centralnim dijelom lokalizatora

Popredloženi spojevi *u sredini* i *u centru*, kao što sugeriše i lokativna imenica u njihovoj osnovi, u konstrukciji sa genitivom znače lokalizovanost radnje centralnim dijelom lokalizatora. Primjeri upotrebe *u sredini* u predložkoj funkciji u analiziranom korpusu znatno su rjeđi u odnosu na izraz *u centru*, a spacijalne relacije koje konstituiše pretežno su apstraktne prirode, iako takvo značenje ne pretpostavlja imenica u osnovi popredloženog oblika: (...) tim koji u ovom momentu u sredini tabele ima trijumf više od crnogorskog šampiona. (VIJESTI 7474, 2019: 28). Zajednička obilježja sa konstrukcijom *u centru* + genitiv tiču se i upotrebe uz eksplicirane ili elidirane glagolske oblike lokativnog tipa *biti*, *imati*, *nalaziti se* i sl., gdje, lokalizujući subjekatski pojam, ostvaruju i funkciju priloške odredbe. To ilustruju primjeri koji slijede:

Gospođa Bjanka se sjeća da je 30-ih godina prošlog vijeka pianola bila u hotelu „Jadran” u centru grada. (VIJESTI 7479, 2019: 21); Novi trg, tržnica i podzemna garaža u centru Podgorice (VIJESTI, 22. 3. 2023); (...) u saobraćajnoj nezgodi koja se danas dogodila u centru Bara, u Ulici Vladimira Rolovića. (GRADSKI, 1. 3. 2023); Omladinski klub: Mjesto za druženje i edukaciju mladih u centru Podgorice (GRADSKI, 13. 2. 2023).

Ista sintaksička i semantička priroda zadržava se i u primjeru gdje je zabilježen u atributskoj službi: Kao što niko nije kriv (...) za razbijene i orobljene prodavnice u centru prestonice (...). (POBJEDA 19064, 2019: 20). Navedeno potvrđuje i moguća preformulacija: *razbijene i orobljene prodavnice se nalaze u centru prestonice*. Već iz rečenice koja definiše značenje ovih predloga može se uočiti identična semantika kao kod izvedenih predloga *posred* i *nasred*. Ipak, ovi predlozi se ne mogu upotrijebljivati u pozicijama identičnih nominalnih osnova jer su višočlani spojevi običniji uz statične glagole i dolaze bez uže prostorne relacije *kuda?*, za razliku od predloga *posred*. S druge strane, od predloga *nasred* i *usred*, izdvojeni primjeri pokazuju da se višočlani predlozi razlikuju i po nemogućnosti da, uz spacijalnu, iskažu i pejorativnu semantičku nijansu pri formulaciji prostornih odnosa u vezi sa lokalizatorima većih spacijalnih dimenzija. S obzirom na leksičku punoznačnost, možemo zapaziti da *u centru* takođe ima mogućnost i samostalne upotrebe ako je iz konteksta jasno kojem objektu pripada dio koji imenuje (PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: 738), pa ekscerpirani primjeri mogu glasiti i: *za orobljene prodavnice u centru; bila u hotelu Jadran u centru*. Iako je značenje iz konteksta dokučivo, ne možemo se osloboditi utiska da su ovakve formulacije ipak semantički do kraja neeksplicirane, posebno ako uz konstrukciju sa predložkim izrazom ne dolazi kakva druga mjesna odredba (npr. *mjesto za druženje i edukaciju mladih u centru (Podgorice)* u odnosu na primjer *u saobraćajnoj nezgodi koja se danas dogodila u centru (Bara), u Ulici Vladimira Rolovića*).

Izdvojeni primjeri pokazuju da se semantička priroda modela *u centru* + genitiv mijenja sa promjenom sintaksičke pozicije. U prilog tome navodimo rečenicu u kojoj je dio kopulativnog predikata i gdje znači “ono na šta se stavlja naglasak”: Ljudsko licemjerje je u centru odnosa u komadu. (DNEVNE NOVINE 2287, 2019: 17); Zašto je ledeni Pluton i dalje u centru vatrene rasprave? (VIJESTI, 18. 2. 2023). Iako doduše referiše izvjesnu apstraktnu pozicioniranost, genitivna imenica je ovdje bez prave prostorne semantike. U poređenju sa prethodno navedenim primjerima, uočavamo da se zadržava lokativna semantika situativnog okvira jer su u pitanju rečenice sa redukovanim glagolom statike tipa *nalaziti se*. Subjekatski pojam u ovom slučaju očito nije tipični objekat lokalizacije već referent na kom je stavljen naglasak ili dat centralni značaj u situaciji formulisane

predikacije.

Lokalizacija prema kriterijumu malog rastojanja

Analizirani korpus pokazuje da se prostorni odnosi mogu kvantifikovati i konstrukcijama sa značenjem malog rastojanja između lokalizatora i objekta lokalizacije. U sistemu višechlanih predloga, odnosno popredloženih predložsko-padežnih imeničkih spojeva, takav tip prostorne relacije ostvaruje oblik *u blizini* sa genitivom. Ove konstrukcije donose podatak o „proksimalnosti, odnosno udaljenosti”, što znači da uspostavljaju posrednu lokalizovanost, jer je orijentir dio prostora izvan lokalizatora⁷. Kada je riječ o sintaksičkoj prirodi ovog predložskog izraza u jeziku dnevne štampe i medijskih portala u Crnoj Gori možemo zapaziti da se ona diferencira po tipu relacije objekta lokalizacije i lokalizatora. U prvom slučaju konstrukcija *u blizini* + genitiv je u adverbijalnoj funkciji i označava malo rastojanje između lokalizatora i objekta lokalizacije. Predmet pozicioniranja je obično aktivna radnja (*graditi, gorjeti, pretući, postavljati, patrolirati stradati*) označena glagolima različite konstituentne vrijednosti:

(...) gradi objekat u blizini škole (...). (DNEVNE NOVINE 2292, 2019: 17); (...) stigla je prijava da gori automobil u blizini Hrama. (DAN, 12. 1. 2023); Učenika u blizini škole brutalno pretukla grupa đaka (CDM, 16. 3. 2023); Ruski špijunski brod patrolira u blizini Havaja (...) (DAN, 20. 1. 2023); (...) postavljali kamere u blizini pruga. (ANALITIKA, 16. 3. 2023); U udesu u blizini Stočne pijace stradala krava. (POBJEDA, 12. 7. 2022)

A bilježimo i slučajeve kada istu funkciju ima imenska riječ koja takođe znači aktivnu radnju:

Novi jak zemljotres u blizini Istanbula (DAN, 6. 2. 2023); Napad nožem u blizini sjedišta evropskih institucija (DAN, 30. 1. 2023); Pet mrtvih u pucnjavi u blizini Toronta (DAN, 19. 12. 2023); Najmanje šest žrtava u pucnjavi u blizini crkve (ANALITIKA, 28. 10. 2022); Jedna osoba povrijeđena u saobraćajnoj nezgodi u blizini Cijevne. (POBJEDA, 4. 12. 2022)

Izdvojen je i primjer upotrebe analizirane konstrukcije u naslovu sa elidiranim predikatom: Krst sa četiri S u blizini Hadrovića džamije (CDM, 12. 2. 2023). Predikaciju čine samo osnovni članovi situativnog okvira: objekat lokalizacije — orijentir + lokalizator, a redukovani sadržaji glagolskog predikata tipa *nalaziti se* dokučivi su iz konteksta. Svedenost ove rečenične predikacije na glavne elemente spacijalne relacije sračunato je konstituisana tako da doprinese efektivnosti i jezičkoj ekonomičnosti naslovne sintagme sa mjesnim značenjem. U *Sintaksi savremenog srpskog jezika* (2005) možemo naići i na mišljenje da se u ovim primjerima spacijalnost prepliće sa kategorijom graduelnosti, budući da je relevantan kriterijum stepena rastojanja.

Posebni su slučajevi upotrebe izraza *u blizini* + genitiv uz apstraktizovane objekte lokalizacije (*problemi*):

(...) rupa koja je zadavala probleme vozačima u blizini tržnog centra (...) (DNEVNE

⁷ O ovakvim konstrukcijama više u: PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: 733.

NOVINE 2292, 2019: 48)

Uporedimo li ih sa prethodnim slučajevima, uočićemo da je stepen obaveznosti priloškog determinatora ovdje veći, a priroda spacijalnog odnosa značajno modifikovana. Dakle, može se zaključiti da predložki izraz *u blizini*, kao i predlog *blizu*, „relaciono značenje veže za kategoriju adesivnosti (*Pored koga? Gdje?*)” (FELEŠKO 1995: 81) i da imenuje vrlo konkretne i uske prostorne okvire. Katkad je takvom spacijalnom obilježju potrebno preciziranje širom, poznatijom prostornom odrednicom, pa nijesu rijetki primjeri dupliranja dvije spacijalne odredbe u istoj rečenici:

(...) izvršiteljka je (...) pronašla samo livadu *na atraktivnoj lokaciji u blizini* supermarketa u tom gradu. (VIJESTI 7474, 2019: 7); Neće biti gradnje *u blizini* škole *u centru Podgorice*. (VIJESTI, 22. 2. 2023); KFOR potvrdio pucnjavu *u blizini* patrola *u Zubinom Potoku* (POBJEDA, 26. 12. 2022); Ukrajinski avion srušio se *u blizini* Kavale *u Grčkoj* (POBJEDA, 16. 7. 2022).

Za razliku od zastupljenijeg konkurentnog prostog predloga, *u blizini* sa genitivom nema mogućnost da izrazi vremensko značenje (npr. *blizu* Nove godine (FELEŠKO 1995: 82), kao ni značenje usmjerenosti (*Kuda?*) (npr. *kad blizu* dvora *dolaziše* (FELEŠKO 1995: 81)), čime su značajno svedene njegove mogućnosti na planu semantike. Osim predloga *blizu*, značenje najbliže popredloženom obliku *u blizini* ima i predložka forma *nedaleko od*, nastala od priloga i predloga. Primjeri koji slijede to ilustruju: Ukrajinski avion srušio se *u blizini Kavale u Grčkoj* → *nedaleko od Kavale u Grčkoj*.

Sintaksa i semantika izraza sa apstraktnim prostornim značenjem

U jeziku dnevne štampe spacijalnost kao kategorija sintaksičke semantike u najvećoj mjeri je ostvarena u apstraktnom smislu i to genitivnim konstrukcijama sa popredloženim lokativnim spojevima *u oblasti*, *u domenu*, *na polju*, *u okviru*, *u sklopu*, *u zoni*. U izdvojenim primjerima ovi višočlani predlozi pokazuju identične semantičke oznake, pa se mogu upotrijebiti u isto tako identičnim sintaksičko-semantičkim pozicijama. Npr. pođemo li od primjera: (...) zahtijevaju integracije, posebno *u oblasti* Poglavlja 27, uvidjećemo da neće doći do značajnih značenjskih korekcija u slučaju upotrebe nekog drugog predložkog izraza iz ove grupe, izuzev konstrukcije *u zoni*: (...) zahtijevaju integracije, posebno *u domenu/ na polju / u okviru / u sklopu /* Poglavlja 27. Ipak, detaljnija sintaksička analiza otkriva i neke funkcionalne specifičnosti svakog od navedenih izraza. Tako predložko-padežne forme sa *u oblasti*, uz glagole ili glagolske imenice, pozicioniraju apstraktni objekat lokalizacije u okviru određenog područja društvenog života, što ih približava značenju eksplikativnog tipa, pa najčešće funkcionišu kao semantički komplement uz glagolske imenice nastale od glagola prelaznog tipa. Navedeni modeli, takođe, imaju svojstvo „predmetne dopune kojom se označava područje na kojem se ispoljava ono što se glagolom imenuje” (PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: 208):

(...) zahtijevaju integracije, posebno *u oblasti* Poglavlja 27. (DAN 7192, 2019: 10); Naša zemlja je i u prethodnom periodu imala značajnu podršku i pomoć USA-ID-a (...) na unapređenju stanja *u oblasti* komunalnih djelatnosti. (POBJEDA 19069, 2019: 8); Nagrade za podsticanje podmlatka *u oblasti* nauke i umjetnosti

(...) (VIJESTI 7479, 2019: 21); (...) nije bilo napretka u oblasti slobode izražavanja, (...). (VIJESTI 7479, 2019: 9)

Za razliku od eksplikativnog lokativnog oblika konstrukcije sa popredloženim predložko-padežnim izrazom *u oblasti* uz prelazni glagol ne zahtijevaju obavezno imenovanje direktnog predmetnog objekta. Čak i kad je imenovan, oblički ne odgovara akuzativu, već je riječ o genitivnoj imenici (*podsticanje podmlatka, unapređenje stanja, nije bilo napretka...*). Značenje poticanja uključuje se u slučajevima kada se genitivnom konstrukcijom sa predlogom *u oblasti* u jeziku crnogorske dnevne štampe i medijskih portala označava pripadnost imeničkog pojma određenom segmentu kulturnog života:

Na sastanku sa Kamilijem bilo je riječi o saradnji u oblasti kulture (...). (DAN 7192, 2019: 23); JASPE objavljuje (...) i nagrade u oblasti antropologije sporta i fizičkog vaspitanja (...). (POBJEDA 19064, 2019: 7); (...) najmanje četiri osobe će dobiti posao u oblasti novinarstva i profesionalne fotografije. (POBJEDA 19064, 2019: 10)

Slična je semantika i u zabilježenim primjerima sa imenicom *aktivnost* u vidu upravne riječi, uz koju se bespredložkim i rjeđe predložkim genitivom imenuje pojam-posesor: Predstavljajući aktivnosti iz programa rada Vlade u oblasti političkog sistema, unutrašnje i vanjske politike. (POBJEDA 19069, 2019: 4). U medijskoj jeziku tada se uporedo bilježi i upotreba oblika *na polju* + genitiv: (...) sa izuzetkom aktivnosti savjetnika Sretena Marića, na polju kulturnog atašea (...). (DAN 7192, 2019: 53); (...) dvogodišnji plan zakonodavnih, strategijskih i administrativnih reformskih aktivnosti Vlade Crne Gore na polju evropske integracije (...). (DAN 7192, 2019: 3)

Identične sintaksičko-semantičke prirode je i model *u domenu* + genitiv sa značenjem „oblasti djelovanja određene aktivnosti, sadržaja ili funkcije”. Razlike se tiču tek činjenice da pomenuta konstrukcija ne samo što znači pozicioniranje u okviru određenog područja društvenog života već može označavati i prostorni domen kakve radnje zbog čega je genitivna imenica tada nužno glagolska:

Jačati saradnju u obrazovanju, poljoprivredi i u domenu *usavršavanja* diplomatskog kadra. (VIJESTI, 13. 6. 2022); U domenu *korišćenja* interneta i društvenih mreža, kao i usluga mobilne telefonije, Crna Gora ne zaostaje (...). (POBJEDA 19069, 2019: 22); (...) razgovaraće o unapređenju bilateralne saradnje u domenu *odbrane* (DAN, 8. 9. 2022); Na sastanku su dogovorene dalje aktivnosti uključujući ključne reforme u domenu *obrazovanja, zapošljavanja, osnaživanja prava mladih* (...) (DAN, 2. 2. 2023);

Crna Gora nastavlja da sprovodi aktivnosti u domenu Agende 2030 (VIJESTI, 6. 7. 2021); (...) dječaci i djevojčice u Crnoj Gori imaju veoma slična postignuća u domenu *matematike i nauke* (...). (POBJEDA 19064, 2019: 9); (...) zauzimaju sve aktivniju poziciju u domenu *biznisa* (...) (DAN, 23. 3. 2023)

Modeli *u okviru* + genitiv, kao i *u sklopu* + genitiv, u medijskom jeziku česti su uz oblike pasiva, pa je objekat lokalizacije pacijens. U ostalim slučajevima u poziciji je dopune prelaznom glagolu iz predikata. „Kako bi se neka radnja prikazala kao samostalna u odnosu na agens uz istovremeno uopštavanje”, spacijalne konstrukcije sa predložkim izrazom u pasivnim rečenicama „sredstvo su i da se rekonstruiše agens kojeg spacijalna konstrukcija indirektno sadrži” (TEPAVČEVIĆ 2018: 245):

U okviru Zimske scene „Barskog ljetopisa“ upriličeno je veće posvećeno mladim crnogorskim stvaraocima. (DAN 7188, 2019: 26); U okviru kampanje „Budi odgovoran“ ove sedmice je evidentirano 12 pritužbi (...). (DAN 7188, 2019: 5); U okviru predmeta „Skok“ oduzeto je oko 240 grama marihuana (...) (VIJESTI, 4. 3. 2023); (...) posluje u okviru Sektora za održavanje (...) (DNEVNE NOVINE 2287, 2019: 8); (...) takmiče se u okviru zvaničnog matičnog sportskog saveza. (DAN 7192, 2019: 19); (...) a u okviru kapitalnog remonta biće zamijenjeni istrošeni i nefunkcionalni djelovi. (DAN 7192, 2019: 4)

(...) a koje su izrađene u sklopu navedenog projekta. (DNEVNE NOVINE 2292, 2019: 8); U sklopu ove mini-retrospektive publika je u prilici da pogleda radove nastale tokom prethodnih petnaest godina (...) (DNEVNE NOVINE 2292, 2019: 26).

Adverbijalni sadržaj konstituisan predloškim izrazima apstraktnog značenja češće dolazi u antepoziciji u odnosu na slučajeve kada je formulisan tako da označi geografske prostorne relacije. Njegovom eksplikacijom adverbijalnim sadržajem identične semantike došlo bi se do značenja dio/cjelina, što nije neočekivano budući da se „kategorijalna značenja rijetko iskazuju u čistom vidu, a mnogo češće u spoju s drugim kategorijalnim značenjima“ (PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: 742), posebno ako se ima u vidu da je u pitanju eksplikacija apstraktnih pojmova (npr. U sklopu ove mini-retrospektive publika je u prilici da pogleda radove → radovi su dio mini-retrospektive; U okviru Zimske scene „Barskog ljetopisa“ upriličeno je veće → veće je dio Zimske scene i sl.). Ivana Antonić (2005) tretira predložki izraz *u okviru* kao sinonimičan predlozima *nasred*, *posred* i *usred*. Ipak, u navedenim primjerima nije moguća zamjena ove vrste budući da *u okviru* ne označava tipično središte lokalizatora, ne posjeduje pragmatičku obilježenu negativnog stava (svojevremenu prostim predlozima), a uz to i izostavlja podatak o tačnom odredištu objekta lokalizacije: tačnije, ono nije središte već cijela površina apstraktnog prostora.

Isključivo uz glagol lokativne semantike *nalaziti se* u tekstovima crnogorskih dnevnih novina bilježimo predlog *u zoni*, što ga čini jedinstvenim u odnosu na ostale predloge iz ove grupe. Semantička dvovalentnost ovoga glagola zahtijeva sama po sebi obaveznu spacijalnu semantičku komponentu i imenovanje subjekta kao živog lica-objekta lokalizacije (MILOŠEVIĆ: 693, 694). Primjetno je da je pomenuti model u ovoj sintaksičkoj poziciji vrlo učestao u tekstovima sportske tematike, pa ova žanrovska vezanost i “specijalizovanost” za određeno tematsko područje publicistike takođe čini još jednu razlikovnu crtu u odnosu na ostale predloge iz ove cjeline:

Ukazano je da se više od 60 odsto penzionera mjesnog udruženja nalazi u zoni siromaštva (...). (DAN 7188, 2019: 14); Čikago u zoni plej-ofa, Jokić prvi asistent lige (VIJESTI, 5. 2. 2023); Junajted u zoni Lige šampiona (VIJESTI, 31. 12. 2022); 82.000 regruta već u zoni sukoba (...) (VIJESTI, 28. 10. 2022); Liverpool u zoni Lige šampiona (VIJESTI, 19. 5. 2021); Zeta u zoni baraža (VIJESTI, 9. 5. 2021); (...) Verder u zoni ispadanja (VIJESTI, 8. 2. 2020); 40.000 zaposlenih u zoni sive ekonomije (VIJESTI, 19. 12. 2019); Roma u zoni Lige šampiona (...) (VIJESTI, 22. 1. 2023); Nišlje se trenutno nalaze u zoni baraža (...) (DAN, 5. 3. 2023); (...) da je vlada, sastavljena od antisistemske stranke i ekstremne desnice, “jednoglasna” o ostanku Italije u zoni eura. (VIJESTI, 10. 6. 2018); CG četiri uzastopna mjeseca u zoni galopirajuće inflacije (...) (DAN, 23. 8. 2022)

Osim u funkciji priloške odredbe, izdvojili smo i primjer gdje predložko-padežna forma sa oblikom *u zoni* čini dio kopulativnog predikata. Tada je konkurentan sa predikatskim lokativom, jer je kao i lokativ „sintaksički u funkciji semantičkog jezgra uz kopulu, a semantički u svojstvu prostornog lokalizatora uz semikopulativno *je* sa značenjem „*nalaziti se*” (ANTONIĆ 2005: 275): (...) s obzirom na to da je Bolonja u zoni ispadanja (...). (DAN SPORT 7188, 2019: 2) Takođe, modelom sa ovim predložkim izrazom može se pozicionirati i kakav apstraktni pojam kao objekat lokalizacije. Predikacija pak i tada zadržava komponentu nedirektivnosti: Slobodna zona u zoni sumraka. (VIJESTI, 31. 3. 2022) Rjeđe se ovakvim modelima lokalizuju same radnje:

Gradili bez dozvole u zoni morskog dobra? (VIJESTI, 9. 3. 2022); Nastavljena saslušanja zbog zloupotreba u zoni morskog dobra (VIJESTI, 18. 2. 2021); Krivolov u zoni strogog zabrana (...) (VIJESTI, 29. 11. 2019); Regulacija rijeke Gračanice u zoni mostova (VIJESTI, 13. 5. 2022).

Ili pojam u poziciji direktnog objekta čije lekseme znače radnju:

Teroristi izveli tri napada u zoni deeskalacije Idliba u Siriji (DAN, 11. 9. 2022)

Kao netipične izdvajamo rijetke primjere upotrebe specijalnih predložkih izraza koji inače referišu apstraktne prostorne odnose u značenju konkretnih prostornih relacija. Na takvu strukturu upućuje semantika genitivne imenice (*interno odjeljenje, KUD „Zahumlje”, osnovna škola, teretana* i dr.):

(...) to znači da nam je odobreno otvaranje odsjeka za neurologiju u okviru internog odjeljenja (...). (DAN 7188, 2019: 19); Tada je u sklopu KUD „Zahumlje“ osnovan prvi orkestar (...). (POBJEDA 19069, 2019: 17); (...) pa ćemo raditi na rekonstrukciji sportske sale u sklopu osnovne škole (...). (POBJEDA 19069, 2019: 14); (...) on u sklopu svoje teretane organizuje šuterske treninge (...) (DNEVNE NOVINE 2292, 2019: 36); U okviru škole je i crkveni hor (...). (DAN 7188, 2019: 22)

U pogledu funkcije riječ je o priloškim odredbama. Samo je u posljednjem primjeru genitivna konstrukcija dio kopulativnog specijalnog predikata, gdje kao semantičko jezgro treba da označi pripadnost gramatičkog subjekta objektu lokalizacije. Zbog toga je model *u okviru* + genitiv blizak kategoriji posesivnosti (*U okviru škole je i crkveni hor → Crkveni hor je u okviru škole*).

Model *na nivou* + genitiv jedini je iz ove grupe koji se naporedo i podjednako frekventno koristi za označavanje i konkretnih i apstraktnih prostornih struktura. U svom primarnom značenjskom liku ukazuje na zahvaćenost cijelog, apstraktnog ili konkretnog, područja određenom predikacijom:

(...) prirodni priraštaj u tom mjesecu na nivou države bio je pozitivan (...). (POBJEDA 19064, 2019: 6); Na nivou glavnog grada imamo nekoliko novolicenciranih predškolskih ustanova. (POBJEDA 19064, 2019: 14)

U sezoni je bilo preko 3 000 preleta na nivou oblasti kontroli (...). (DNEVNE NOVINE 2287, 2019: 14); (...) učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima na nivou sistema {je} iznosilo 6,95 odsto. (POBJEDA 19069, 2019: 4)

Uz navedeno, uočavamo da ovaj predložki model formuliše i značenje „imati oblik čega”. Time blijedi specijalni karakter popredloženog spoja:

(...) dok drugi to čine na nivou optužbi da nije „čojški i sojski” snimati školske drugove. (VIJESTI 7479, 2019: 19); Osnivanje konzulata Srbije na sjeveru Crne Gore još je na nivou inicijative (...). (VIJESTI 7474, 2019: 4)

Ne smatramo najboljim rješenjem upotrebu predložkog oblika u ovom značenju, tim prije što su jezički prikladniji, a semantički identično precizni, korelativni oblici bespredložkog instrumentala (→ drugi to čine *optužbama* da nije „čojški i sojski”), nominativa (→ Osnivanje konzulata Srbije na sjeveru Crne Gore još je još/samo inicijativa) ili glagolske forme (→ dok drugi to čine tako što optužuju da nije „čojški i sojski” snimati školske drugove). Slično mišljenje nalazimo i kod Mirjane Bučar, koja, pozivajući se na Barićev *Jezički savjetnik*, ističe da se ne preporučuje upotreba predložkog izraza kad god je moguća njegova zamjena kakvim oblikom padežne riječi (BUČAR 2009: 205).

Zaključak

Analiza konstrukcija *predložko-padežni spoj u funkciji predloga + genitiv* na primjerima iz crnogorskog publicističkog stila, dakle, pokazuje da ovi oblici u specijalnoj ulozi funkcionišu kao lokacioni predlozi, te da ne koriste sva moguća prostorna odmjerenja specijalnog genitiva, što dovodimo u vezu sa njihovim nepolisemičnim karakterom. Očigledne su tendencije da se njima obilježe širi prostorni okviri, a ograničene mogućnosti pri određivanju mjesta vršenja radnje na jedan dio lokalizatora. Zaključili smo da predložki izrazi mjesno značenje mogu formirati i na apstraktnom i na konkretnom planu, ali da je apstraktna specijalnost znatno češća u jeziku crnogorske dnevne štampe i medijskih portala. U istraživačkom korpusu samo se nepravi predlog *na nivou + G* naporedno koristi za formulisanje oba značenja, na šta do sada nije ukazivalo u literaturi.

Na planu sintakse analizirane jedinice su najčešće bilježene u funkciji priloške odredbe za mjesto, kao ispustivi determinatori, a rjeđe vrše atributsku ili funkciju dijela predikata. Uvidjeli smo da ova grupa nepravih predloga rijetko postavlja sintaksička ograničenja, ali su određene pozicije kod nekih izraza očigledno češće od drugih: npr. konstrukcije sa predlozima *u oblasti* i *u domenu* često se detektuju u korpusu uz glagole sa značenjem progresa – *unaprijediti*, *podsticati* i sl., a *u okviru + genitiv* uz glagole tipa *izgraditi*, *urediti*, *zamijeniti*, dok se *u zoni* i *u domenu* vežu uz glagole stanja, *na prostoru + G*, *na teritoriji + G* i *na području + G* uz glagole koji znače aktivnu stalnu radnju na području označenom imenicom uz ove predloge, itd.

Budući da je jedan od ciljeva rada bio ispitati konkurentnost sa sinonimičnim oblicima, istraživanje sprovedeno u ovome radu pokazalo je da je u pozicijama gdje je upotrijebljen predložki izraz moguća formulacija identičnog, iako manje preciznog, značenja lokativnim oblicima sa predlogom *u* i rjeđe genitivnim bespredložkim ili ablativnim predložkim modelima. Ovakav podatak nije iznenađujući i proizlazi iz lokacione prirode analiziranih predložkih izraza.

Semantika višechlanih predloga u jeziku crnogorske publicistike, s druge strane, u najvećoj mjeri je specijalizovana, pod čim se misli da, uz određene izuzetke, uglavnom nijesmo bilježili primjere gdje iskazuju neko drugo apstraktnije značenje (uzroka,

vremena i sl.). Kao spacijalni orijentiri unutar situativnog okvira predikacije, potvrđuju istovremeno da je spacijalnost i u ovom kontekstu kompleksan sistem, a da savremeni jezik, posebno u novinarskom liku, pokazuje značajne tendencije za proizvođenjem novih oblika riječi sa funkcijom preciziranja odnosa u jeziku, pa nesumnjivo zaslužuju veću naučnu pažnju.

Citirana literatura

- AŠIĆ STANOJEVIĆ 2008: AŠIĆ Tijana, STANOJEVIĆ Veran. Prepositions and natural phenomena: a contrastivestudy of Serbian, French and Greek. *Nasleđe* 9, 2008, str. 19–27.
- AŠIĆ 2005: AŠIĆ Tijana. Predlozi po, na i u u srpskom jeziku i njihova fizička i temporalna interpretacija, *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 68, Novi Sad, 2005. [orig.] АШИЋ Тијана. Предлози по, на и у у српском језику и њихова физичка и темпорална интерпретација, *Зборник Матице српске за славистику* 68, Нови Сад, 2005.
- BATISTIĆ 1972: BATISTIĆ, Tatjana. *Lokativ u savremenom srpskohrvatskome književnom jeziku*. Nova serija, knj. 3. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, 1972.
- BUČAR 2009: BUČAR, Mirjana. „Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi glagolskoga i imeničkoga porijekla”. *Jezikoslovlje* 10.2, 2009: str. 183–216.
- ČIRGIĆ, PRANJKOVIĆ, SILIĆ 2010: ČIRGIĆ Adnan, PRANJKOVIĆ Ivo, SILIĆ Josip. *Gramatika crnogorskog jezika*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore, 2010.
- DRAGIĆEVIĆ 2012: DRAGIĆEVIĆ, Rajna. „O imenicama u službi predloga”. *Južnoslovenski filolog* LXVIII, 2012: str. 91–109. [orig.] ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. „О именицама у служби предлога”. *Јужнословенски филолог* LXVIII, 2012: стр. 91–109.
- FELEŠKO 1995: FELEŠKO, Kazimjež. *Značenje i sintaksa srpskohrvatskog genitiva*. Beograd: Zavod za udžbenike, 1995. [orig.] ФЕЛЕШКО, Казимјеж. *Значење и синтакса српскохрватског генитива*. Београд: Завод за уџбенике, 1995.
- IVIĆ 1957: IVIĆ, Milka. „Jedno poglavlje iz gramatike našeg modernog jezika – sistem mesnih padeža”. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* knj. II, 1957: str. 145–157. [orig.] ИВИЋ, Милка. „Једно поглавље из граматике нашег модерног језика – систем месних падежа”. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, књ. II, 1957: стр. 145–157.
- IVIĆ i dr. 2007: IVIĆ Pavle, KLAJN Ivan, PEŠIKAN Mitar, BRBORIĆ Branislav. *Srpski jezički priručnik*, četvrto izdanje. Beograd: Beogradska knjiga, 2007. [orig.] ИВИЋ Павле, КЛАЈН Иван, ПЕШИКАН Митар, БРБОРИЋ Бранислав. *Српски језички приручник*, четврто издање. Београд: Београдска књига, 2007.
- JELINEK 1997: JELINEK, Milan. „Porijeklo i funkcija nove vrste predloga u srpskom jeziku”. *MSC, Naučni sastanak slavista u Vukove dane, Sveska 27/2*, 1997: str. 183–189. [orig.] ЈЕЛИНЕК, Милан. „Поријекло и функција нове врсте предлога у српском језику”. *МСЦ, Научни састанак слависта у Вукове дане, Свеска 27/2*, 1997: стр. 183–189.
- JOVOVIĆ 2015: JOVOVIĆ, Nataša. *Sintaksičko-stilske osobenosti romana Mihaila Lalića*. Nikšić: Filološki fakultet, doktorska disertacija, 2015.
- KLIKOVAC 2000: KLIKOVAC, Duška. *Semantika predloga*. Beograd: Filološki fakultet, 2000. [orig.] КЛИКОВАЦ, Душка. *Семантика предлога*. Београд: Филолошки факултет,

2000.

- MATOVAC 2012: MATOVAC, Darko. „O prijedlozima u hrvatskom jeziku”. *Bosanskohercegovački slavistički kongres* knj. I, 2012: str. 461–476.
- MRAZOVIĆ, VUKADINOVIĆ 2009: MRAZOVIĆ, Pavica, VUKADINOVIĆ, Zora. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci / Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009. [orig.] МРАЗОВИЋ, Павица, ВУКАДИНОВИЋ, Зора. *Грамастика српског језика за странце*. Сремски Карловци / Нови Сад: Издавачка књијарница Зорана Стојановића, 2009.
- MILOŠEVIĆ: MILOŠEVIĆ, Jovanka. *Glagoli lokativne semantike i njihove nerečenične adverbijalne dopune*. www.academia.edu. 24. 2. 2023. u 8.10h. [orig.] МИЛОШЕВИЋ, Јованка. *Глаголи локативне семантике и њихове нереченичне адвербијалне допуне*. www.academia.edu. 24. 2. 2023. y 8.10h.
- NENEZIĆ 2014: NENEZIĆ, Sonja. „O konstrukcijama sa predloškim izrazom od strane.” *Naučni sastanak slavista u Vukove dane 43/1, 12 – 15. IX 2013* 2014: str. 125–135. [orig.] НЕНЕЗИЋ, Соња. „О конструкцијама са предлошким изразом од стране.” *Научни састанак слависта у Вукове дане, 43/1, 12 – 15. IX 2013*, 2014: стр. 125–135.
- PIPER, ANTONIĆ i dr. 2005: PIPER, Piper; ANTONIĆ, Ivana; RUŽIĆ, Vladislava; TANASIĆ, Sreto; POPOVIĆ, Ljubomir; TOŠOVIĆ, Branko. *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica Srpska, 2005. [orig.] ПИПЕР, Пипер; АНТОНИЋ, Ивана; РУЖИЋ, Владислава; ТАНАСИЋ, Срето; ПОПОВИЋ, Љубомир; ТОШОВИЋ, Бранко. *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица Српска, 2005.
- POPOVIĆ 1966: POPOVIĆ, Ljubomir. „Predložki izrazi u savremenom srpskohrvatskom jeziku”. *Naš jezik knj. XV, sv. 3–4*, 1966: str. 195–220. [orig.] ПОПОВИЋ, Љубомир. „Предлошки изрази у савременом српскохрватском језику”. *Наш језик, књ. XV, св. 3–4*, 1966: стр. 195–220.
- PIPER, KLAJN 2013: PIPER, Predrag, KLAJN, Ivan. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica Srpska, 2013. [orig.] ПИПЕР, Предраг, КЛАЈН, Иван. *Нормативна грамастика српског језика*. Нови Сад: Матица Српска, 2013.
- SILIĆ, PRANJKOVIĆ 2005: SILIĆ, Josip i PRANJKOVIĆ, Ivo. *Gramatika hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.
- STEVANOVIĆ 1989: STEVANOVIĆ, Mihailo. *Savremeni srpskohrvatski jezik II*. Beograd: Naučna knjiga, 1989. [orig.] СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик II*. Београд: Научна књига, 1989.
- TERAVČEVIĆ 2018: TERAVČEVIĆ, Miodarka. „Participski pasiv u jeziku Petra II Petrovića Njegoša”. *Folia Linguistica et Litteraria* 20, 2018: str. 45–65.

Izvori

- DAN 7188, 2019: *Dan*, god. XXI, br. 7188. Podgorica: Jumedica Mont, 2019.
- DAN 7192, 2019: *Dan*, god. XXI, br. 7192. Podgorica: Jumedica Mont, 2019.
- VIJESTI 7474, 2019: *Vijesti*, god. XXI, br. 7474. Podgorica: Daily Press, 2019.
- VIJESTI 7479, 2019: *Vijesti*, god. XXI, br. 7479. Podgorica: Daily Press, 2019.

- DNEVNE NOVINE 2287, 2019: *Dnevne novine*, god. XXI, br. 2287. Podgorica: Dnevne novine DOO, 2019.
- DNEVNE NOVINE 2292, 2019: *Dnevne novine*, god. XXI, br. 2292. Podgorica: Dnevne novine DOO, 2019.
- POBJEDA 19064, 2019: *Pobjeda*, god. XXI, LXXV/br. 19064. Podgorica: Media Nea, 2019.
- POBJEDA 19069, 2019: *Pobjeda*, god. XXI, LXXV/br. 19069. Podgorica: Media Nea, 2019.
- Caffe del Montenegro www.m.cdm.me, 2. 1. 2023. u 8.10h.
- Portal Analitika www.portalanalitika.me, 2. 1. 2023. u 9.00h.
- Pobjeda www.pobjeda.me, 2. 1. 2023. u 8.30h.
- Portal RTCG www.rtcg.me, 2. 1. 2023. u 10.00h.
- Vijesti www.vijesti.me, 2. 1. 2023. u 8.40h.
- Gradski portal www.gradski.me, 2. 1. 2023. u 9.30h.
- Dan www.dan.co.me 2. 1. 2023. u 18.10h.

Nevena S. Tomić-Brkuljan

SYNTAX-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF THE PREPOSITIONAL-CASE CONSTRUCTIONS WITH SPATIAL MEANING IN THE LANGUAGE OF THE MONTENEGRO DAILY PRESS AND MEDIA PORTALS

Summary

It was concluded that the expressions *in the area, basically, in the domain, in the field, within, on the level, in the area, in the space, in the territory, in the vicinity, in the middle, in the center* (*u oblasti, u osnovi, u domenu, na polju, u okviru, u sklopu, na nivou, na području, na prostoru, na teritoriji, u blizini, u sredini, u centru*) in the prepositional function have broad and relatively uniform possibilities in terms of meanings and functions, and that in the research material they are more often positioned within an abstractly understood space, which is why their exclusively spatialized nature was not expected. Regardless of the adverbial or adnominal function, the common feature of these noun constructions in the prepositional function is the feature of immediate spatial positioning and non-restriction of the localizer, and the possibility of semantic transposition only at the intra-categorical level. The two spatial subcategories (abstract and concretely understood space) often change semantic roles, so a prepositional phrase with the basic meaning of concrete space constitutes an abstract spatial plan and vice versa.

Keywords: prepositional expressions, spatiality, syntax, semantics, media language